תלמוד בבלי · אחרונים · פתח עינים · סדר נזיקין

פתח עינים על שבועות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על שבועות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-שבועות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ט. 4
דף יב: 4
דף טו. 6
דף טו: 7
דף טז. 9
דף טז: 9
דף יח: 10
דף ל: 10
דף לה: 11
דף לו. 12
דף לט. 12
דף לט: 13
דף מז: 13

דף ט.

אמר ריש לקיש מה נשתנה שעיר ר"ח שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה וכו'. על פי זה שמעתי שפירש הרב מהר"ש פרימו מה שאנו אומרים במוסף ר"ח כמו שכתבת בתורתך על ידי משה עבדך מפי כבודך כאמור דלשון מפי כבודך ליתיה בשום מוסף ומ"ש בר"ח דתקון הכי אמנם יען שעיר זה כפרה על שמיעט הירח אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו לז"א מפי כבודך והרב מורינו שארינו מהר"י זאבי ז"ל היה מפרש בזה מאי דאמרינן קודם לזה מזבח חדש בציון תכין ועולת ר"ח נעלה עליו ושעירי עזים נעשה ברצון דלעת"ל כתיב והיה אור הלבנה כאור החמה ואז יהיה השעיר לרצון לא לכפרה. עכ"ד:

ואפשר לפרש מ"ש ושעירי עזים נעשה ברצון במ"ש הטור א"ח סימן ז"ת די"ב ראשי חדשים הם מועדים כנגד י"ב שבטים ובעגל ניטל וניתן לנשים ולעת"ל נראה דיחזרו הר"ח להיות מועד גם לאנשים וזה רמז מזבח חדש וכו' ואז שעירי עזים נעשה ברצון שחזר המועד לנו גם כן ובעבודת בית המקדש נשמח כלנו אנשים ונשים דעתה יש לנו צער על שניטלו מועדי ר"ח ממנו אבל אח"ך נשמח כלנו אנשים ונשים:

דף יב:

האי עשה היכי דמי וכו'. יש להעיר לוקמה דעבד תשובה וההיא דתניא לא זז משם וכו' היינו בעובר על עשה לבדו אבל אם עבר עשה ול"ת כאחד כגון עושה מלאכה בי"ט אותו העשה אינו כשאר עשה אלא שעיר המשתלח מכפר ואפשר לתרץ דרך דרש והוא דהמפרשים הקשו מה הלשון אומרת לא זז משם עד שמוחלין לו. ותו ביומא דף פ"ו ע"א דיליף לה מקרא דשובו בנים שובבים ארפא משובותכם והיכי משמע מיד. ואפשר דידוע דעשה עבירה אחת גברא מלאך משחית וכשמתודה ושב נסתלק זה המשחית מקטרוגו שהוא מקטרג ואינו נמחה עד גמר התשובה והשתא כשעבר על לאו ועשה בבת אחת כמלאכת י"ט או אם הוא עשה עם לאו שיש בו מיתה כמלאכה בשבת וזה שב אע"ג דלענין הלאו או מיתת ב"ד עדיין צריך גמר כפרה. מ"מ העשה שעבר בעבירה זו נמחל מיד וז"ש אינו זז הקטיגור משם להסתלק מקטרוגו כשהתודה ושב עד שמוחלין לו לעשה ואשמועינן רבותא דאף דבעי עידן ועידנין שיתכפר על ל"ת ובפרט אי איכא מיתת ב"ד. ומשו"ה פריך שפיר דכל עשה יהיה באופן שיהיה נמחל ובכל יומא ויומא זמניה הוא. ויליף שפיר מקרא שובו בנים שובבים דיש לדקדק דהול"ל שובו שובבים בנים ומשו"ה דריש שובו בנים ואפ"ה הם שובבים יען כפרתם עדיין תלויה ועכ"ז ארפא

משובותכם בענין העשה:

ומהך סוגיא הקשה מרן כ"מ פ"א דתשובה על הרמב"ם שם דפסק דשעיר המשתלח מכפר על עשה ול"ת בלי תשובה וכו' דהא פריך הש"ס על עשה אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה והאחרונים האריכו מאד ליישב דעת הרמב"ם ובפירוש המשנה כאן כתב בפירושא דמתניתין דקלות בלי תשובה שעיר מכפר כמ"ש בחיבור. ובירושלמי הכא ופרק יום הכפורים אמרו דעשה בלי תשובה ול"ת בתשובה והקשה הרב יפ"מ דכיון דמוקי מתניתין כרבי כמ"ש בבבלי אפילו ל"ת נמי חוץ מפורק עול ואסיק בצ"ע. ואפשר דהרמב"ם מפרש דמ"ש עשה בלי תשובה כולל גם ל"ת גרידא דעשה ול"ת הם קלות וכדמפרש בירושלמי נמי לעיל. ול"ת דקאמר היינו שיש בו כרת או מיתה דהיינו חמורות. והיינו לרבנן דאי לרבי מכפר על הכל חוץ מפורק וכו' וכדהקשה הרב יפ"מ. ופסק בירושלמי משום דכפ"ז אתיא סתם משנה כרבנן ולא נצטרך לאוקמה כיחידאה. וכך פירשה בפירוש המשנה ופסקה בחיבור. ואם נאמר דהרמב"ם גריס בירושלמי בהדיא לא תעשה חמור ר"ש בשם ר' זעירא והוא שעשה תשובה. הנה מה טוב דאין כאן תוספת אלא תיבת חמור ודוק:

וראיתי להרב עיון יעקב שכתב אדתניא עבר על מ"ע וכו' וז"ל הן הן הדברים דברי ר' ישמעאל ביומא דף פ"ו והוא קאמר דעל חייבי לאוין תשובה תולה ויה"כ מכפר א"כ פליג אהאי דר"ח בר פפא בחגיגה דף ה' דאמר כל העושה דבר ומתחרט מוחלין. וא"כ ק"ק מאי מקשים התוס' כאן עכ"ל ואיברא דכן נראה דהך ברייתא דמייתי הכא היא מברייתא דד' חלוקי כפרה דר' ישמעאל והוא קצת סתירה לישוב הרב גדול הדור מהרח"א בעץ חיים וישרש יעקב כאן לדעת הרמב"ם דהך סוגיא דלא כההיא דר' מתיא ן' חרש דד' חלוקי כפרה דר' ישמעאל ע"ש באורך דהא בסוגיין מינה פריך ועלה משני. אמנם אין מופת חותך דיש לומר דהיא ברייתא אחרת. אבל קושית הרב עיון יעקב לק"מ דהתוס' הכא בעו למימר ולתרוצינהו דלא ליפליגו והא עדיף טפי דבתירוצם יש לומר דמ"ש תשובה תולה ויה"כ מכפר היינו גמר הכפרה. ותו אשתמיט מיניה דברי התוס' שם בחגיגה דברישא כתבו דפליגי הא דהתם עם ר' ישמעאל. ושוב חילקו דאינו מחילה גמורה וכדברי התוס' דהתם בסוף מייתו מסוגיין וק"ק דלייתו מדר' ישמעאל דיומא והיא היא. ויש ליישב. ובדברי התוס' דהכא והתם האריכו בספר ישרש יעקב והרמב"ח בתוספת יה"כ והפר"ח בסוף ח"ב מא"ח ומהר"א אלפאנדרי במרכבתו פ"א דתשובה ואין כאן מקום לעמוד ע"ד. ומה שהקשה עוד הרב עיון יעקב על הש"ס ועל התוס' לק"מ ודוק היטב:

דף טו.

מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט וכו'. הקשה הרב עיון יעקב דאמאי אצטריך קרא דעולת העוף נילף מעולת בהמה ומנחה ואולי י"ל דה"א דוקא עני מדוכ' מנחתו ריח ניחח כדכתיב זה עני קרא וה' שמע עכ"ל ויראה לומר בסגנון אחר במ"ש הוא עצמו בסוף מנחות אהא דאמרינן התם א"ר זירא מאי קרא מתוקה שנת העובד וז"ל כי הא דכתיב בכלהו ריח ניחח אין הוכחה כל כך די"ל כל אחד לפי מעלתו ומדרגתו הוא לריח ניחח זו למעלה מזו להכי קאמר מאי קראה שהכל בשוה ומייתי שפיר ממתוקה שהכל בשוה בסוג אחד עכ"ל ועפ"ז אפשר לומר דהא מקראי דקרבנות גופייהו שמעינן דמשו"ה אצטריך למכתב בעולת העוף אשה ריח ניחח דאי הוה כתיב בעולת בהמה ומנחה הוה אמינא דאף דמנחה ריח ניחח מ"מ הוא לפי שיעורו ומדרגתו אך גבה טורא בינייהו להכי כתיב בעולת העוף להוסיף בלימוד ולאקושי עולת העוף לבהמה שהם בסוג אחד דאי נימא כל א' לפי מדרגתו מבהמה ומנחה ילפינן לה וליכא למימר דלא לכתוב בהמה משום דאצטריך לומר דאף בבהמה בעינן שיכוין לבו לשמים וכמ"ש הרב עיון יעקב:

ואני שמעתי מפה קדוש הרב המופלא הדר לכל חסידיו כמהר"ח ן' עטר זצ"ל שדקדק דהול"ל ללמדך שהמרבה כממעיט וניחא ליה דאי הוה קאמר הכי הו"א דההקש אינו שוה לגמרי בסוג אחד ממש ולהכי קתני אחד המרבה ואחד הממעיט לומר דתרוייהו בסוג אחד והיו לאחדים עכ"ד:

ואפשר לדקדק המרבה וממעיט דנקט במ"ש בקמא דף ע"ח ע"ב בעי רבא הרי עלי עולה והפריש שור ובא אחר וגנב מי פטר נפשיה בכבש לרבנן בעולת העוף לראב"ע דתניא הרי עלי עולה יביא כבש ראב"ע אומר מביא תור או בן יונה מאי מי אמרינן שם עולה קביל עילויה או"ד מצי א"ל אנא מצוה מן המובחר בעינן למעבד בתר דבעיא הדר פשטה גנב פטר עצמו בכבש לרבנן בעולת העוף לראב"ע. והשתא מי שאמר הרי עלי עולה דמצי פטר נפשיה בכבש או עולת העוף והביא שור. וכן מי שאמר הרי עלי עולה והפריש שור וגנגב ושילם כבש או עוף קמ"ל אחד המרבה שחייב לעולתו כבש או עוף וריבה והביא שור וא' הממעיט דהפריש שור וגנגב ומייתי כבש או עוף שהוא ממעיט ממה שהפריש בתחלה. הכל אחד ובלבד שיכוין לבו לשמים:

דף טו:

ושיר של פגעים וכו'. מסוגיין משמע דשיר של פגעים ויהי נועם ובירושלמי פ"ו דשבת וסוף עירובין קאמר דמה רבו צרי הוא בכלל שיר של פגעים. יד מלאכי דף רכ"ז:

אסור להתרפאת בד"ת. כתבו התוס' והא דאמר בשבת דף ס"ז לאשתא בת יומא וכו' סכנתא שאני ומזה התיר הרב באר שבע פרק חלק לדף ק"א לומר פסוקים על היולדת ע"ש. וכן התיר הריטב"א לומר פסוקים על היולדת אלא שכתב על דברי התוס' ונראה שאין צורך לכך שכל אלו להגן הם עכ"ל ונראה שדעת הריטב"א דלא אסיר אלא בדאיכא מכה אבל כשאין לו מכה אף שיש לו מיחושים או קדחת הם בכלל להגן ומשו"ה כתב דאין צורך למ"ש התוס' דההיא דאשתא בת יומא שרי משום סכנה. וכן דעת רבינו ישעיה הזקן ונכדו ריא"ז שהביא בשלטי הגבורים פ"ק דברכות וז"ל וכן אם יש עליו קדחת מותר ללחוש ולהתרפאות בדברי תורה הואיל ואין בו מכה כמו שמבואר בגמרא פרק במה אשה וכן ביאר מז"ה פרק ידיעות הטומאה עכ"ל. אמנם דעת הרמב"ם פי"א דע"ז שלא התיר אלא לבריא ודעת התוס' והרא"ש שכתבו דההיא דבמה אשה משום סכנה ודעת הרשב"א בתשובה ח"ב סימן רפ"א דחולי ומכח כי הדדי וגם חולי בלא מכה אסיר ומקרי מתרפא בד"ת:

וראיתי למרן ב"י י"ד סימן קע"ט שכתב ע"ד הטור וז"ל ומ"ש דאיכא איסורא בלוחש פסוק על המכה נראה דל"ד מכה דהא סתם אמרו אסור להתרפאות בד"ת ולא חילקו בין אית ביה מכה ללית בה מכה ואף דאמרו כי אמרינן אסור דאיכא מכה לאו דריב"ל בדאיכא מכה דוקא איירי ולא בשאר חולי דמהיכא משמע ליה הכי אימא דלהתרפאות בחולי דלאו מכה איסורא איכא ותו לא ועל המכה הוא דקתני דאין לו חלק לעה"ב אלא היינו לומר דכיון דסתמא אסור להתרפאות בד"ת בכל גונא דחולי משמע דקאמר לא שנא אית ליה מכה לא שנא לית ליה מכה עכ"ל וכונתו מבוארת דאי אמרת דכי קאמר ואלא כי אמר אסור דאיכא מכה היינו דוקא מכה ולא חולי א"כ נחית לחלק בין חולי בלי מכה למכה וא"כ מאי ק"ל לימא דהא דריב"ל אסר היינו בחולי בלי מכה ובמכה אין לו חלק אלא מוכרח שאינו מחלק בין איכא מכה לליכא מכה ובכל גונא קאמר ריב"ל אסור להתרפאות. אמנם ק"ק דס"ס מאי פריך נהי דמשמע ליה דאסור להתרפאות בכל גונא משמע אפילו ליכא מכה אבל ס"ס נימא דאין לו חלק דוקא בדאיכא מכה וכדתנן הלוחש על המכה ולא קאמר על חולי ש"מ דוקא במכה הוא דאין לו חלק ומשום דריב"ל כלל בדבריו אף חולי בלי מכה קאמר אסור דבחולי בלא מכה יש לו חלק ומילתא פסיקתא קאמר אסור דהוא מיירי בכל חולי וכל מכה:

ברם לשיטת רבינו ישעיה הראשון וריא"ז והריטב"א ניחא דכי משני להגן שאני קושטא קאמר דהא דאמר ריב"ל הני קראי וגאני להגן הוא. והמקשן פשיטא ליה דכי ליכא מכה שרי ומוכרח דמאי דקאמר ריב"ל אסור להתרפאת במכה איירי ולא הוצרך לפרש משום דהוו רגילי לומר פסוקים בדליכא מכה ואהא הקשה אסור ותו לא והא אין לו חלק ומתרץ ברוקק. והשתא דאוקמא לאין לו חלק ברוקק מסתברא נמי דבמכה בלי רקיקה איסורא ובדליכא מכה שרי:

ואפשר דטעמייהו דהני רבוואתא משום דאמר ריב"ל בעירובין דף נ"ד חש בראשו יעסוק בתורה וכו' ופשטא דמילתא מוכח דכאיב ליה כאיבא ואמר דיעסוק בתורה ויתרפא והא ריב"ל גופיה אמר אסור להתרפאת אלא מוכרח דיש לחלק בין יש לו כאב או חולי כמו קדחת וכיוצא דאז שרי ובדאיכא מכה דוקא אסר. ומשו"ה המקשן קאמר ואלא כי אמר אסור בדאיכא מכה. וכבר הרב תורת חיים הקשה מההיא דחש בראשו והיינו כפי הפוסקים דלחולי אסור ותירץ ע"ש ובספר רגל ישרה נרגש מזה ולא ראה שכבר קדמו הר"ב תורת חיים:

וכבר ראיתי דרך העברה בעלמא בספר אור לו בציון בדף ג' ודף ל"ט שעלה בדעתו ליישב מה שהקשה מרן בכ"מ פי"א דע"ז על הרמב"ם שהשמיט הא דרקיקה והרב הנזכר עפ"י תירוצי הרב תורת חיים לקושיא הנזכרת בנה מצודים ליישב דעת הרמב"ם והרואה יראה שדבריו מוקשים מסוגיא זו עצמה ואין להאריך. והרמב"ם בפירוש המשנה פרק חלק התנה שירוק ע"ש:

הגם הלום עתה בא מחדש ספר מרכבת המשנה ח"ב וראיתי שם פי"א דע"ז שכתב על מרן הכ"מ דלא דק בקושייתו דהא דרקיקה היינו דאין לו חלק לעה"ב והיינו אליבא דר"ע אבל הרמב"ם פסק כרבנן דיש לו חלק אבל איסורא איכא בין בלי רקיקה בין ברקיקה ויש לו חלק עכ"ד ולפום ריהטא תימה עליו שכתב על מרן לא דק והרי סוגייתנו מכרזת ואומרת דהא דר"ע דלוחש על המכה אין לו חלק הלכה היא דפריך מינה על ריב"ל ואי הלכה כרבנן מאי פריך אסור ותו לא. גם פשטא דסוגית פרק חלק (סנהדרין דף ק"א) דרב ור' חנינא דאמרי אף נגע וכו' משמע דסוברים דאין לו חלק וכן פירש"י התם וקרוב הדבר דגם ר' יוחנן סבר הכי ואיך הרמב"ם פסק להפך. ותו דהרמב"ם כתב פי"א דלוחש על המכה בכלל הכופרים ופ"ג דתשובה כתב דהכופרים אין להם חלק. והגם שימצא המעיין לישב כל זה הוא בדרך רחוק או אפילו יגיע לכלל ישו"ב אטו על זה יכתוב על מרן דלא דק:

דף טז.

א"ר ישמעאל בר' יוסי למה מנו חכמים וכו' שכשעלו בני הגולה וקדשום. פירש"י לא פירש לי במה מקודשים ערי ארץ ישראל. ורבינו גופיה פירש בערכין דף ל"ב ע"ב וקדשום מפרש בשבועות דמקדשי לה בשתי תודות ובשיר וב"ד מהלכין ושתי תודות אחריהן וכו' עכ"ל וכבר התוספות שם ד"ה וקדשו העירו על זה. ונראין הדברים דרבינו בשמעתין אסתפק ליה אם שאר עיירות א"י מקדשין אותם כדרך שמקדשין ירושלם. ובערכין מסיק דגם שאר ערי א"י מקדשי בשתי תודות וכו'. אמנם קצת יש להרגיש דנהי דרבינו הכריע בסברתו הכי מ"מ לא הול"ל בערכין מפרש בשבועות כאלו הדבר פשוט והרי הוא עצמו נסתפק שם. והול"ל דנראה דמקדשי על דרך שאמרו בשבועות ויש ליישב:

דף טז:

אם נאמר משכן למה נאמר מקדש וכו'. ומסיק דהכי קשיא ליה מכדי מקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש וכו' עיין בסוגיא. וכתבו התוס' דאע"ג דמקדש איקרי משכן לא גמרי מהדדי אי לאו דכתיב קרא יתירה. וראיתי להרב באר שבע בריש תוספותיו למסכת תמיד גבי שמירת בית המקדש שהקשה דקראי דמייתי במשכן כתיבי ומנ"ל בבית עולמים דאע"ג דמקדש איקרי משכן לא גמרי מהדדי אלא אי איכא קרא וכתב ושמא י"ל דקים להו שיש אהל מועד מיותר לכך להשוות מקדש למשכן וכי האי גוונא תירצו התוספות בריש עירובין וכו' ועוד י"ל כמו שפירש רבינו חיים הכהן בפ"ב דשבועות דדבר שאינו תלוי בקדושת המקום סגי בחד קרא וכו' ולפי ששמירת המשכן והמקדש אינו תלוי בקדושת המקום הלכך לא צריך קרא להשוות משכן למקדש עכ"ל: **וזה** לי חמשה ושלשים שנה שתמהתי עליו דאשתמיטתיה מ"ש בפסיקתא פרשת במדבר וז"ל וסביב למשכן יחנו זה באהל מועד במדבר והלוים יחנו סביב למשכן העדות זה בית עולמים דתנן במסכת תמיד בג' מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש עכ"ל הרי דכבר קדמוהו רבנן ואשכחו קרא יתירה לשמירת בית המקדש ומהך פסיקתא יש סייעתא לדעת התוספות דכל דגמרי מהדדי איכא קרא יתירה ולא כדמשני רבינו חיים כהן דמידי דלא תלי בקדושת המקום גמרו מהדדי דהא הכא בשמירה דלא תלי בקדושת המקום ויליף מקרא. ומיהו מצאתי סמך קצת לרבינו חיים כהן מגמרין בריש תמיד כמ"ש במקום אחר בס"ד. [ועמ"ש לפנים פ"ק דתמיד. ועוד כתבתי בקונטריסי בס"ד]

ועמ"ש מרן בכסף משנה ריש הלכות בית הבחירה ומ"ש הר"ב בני יעקב בהגהותיו על הרמב"ם ודוק:

ת"ר קידה על אפים וכו'. עמ"ש בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף ל"א בס"ד:

דף יח:

א"ר יאשיה מכאן אזהרה וכו' אמר רבה וכמה עונה. עיין מ"ש בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף ע"ד ודף ע"ה באריכות בס"ד:

א"ר אלעזר כל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין ליה בנים זכרים שנאמר והייתם קדושים וסמיך ליה אשה כי תזריע. כצ"ל כן ראיתי כתוב משם הרב החסיד מהר"ר סלימאן ן' אוחנה זצ"ל אחד מגורי האר"י זצ"ל שהגיה כן דמאי דדריש הוא מהפסוק האחרון ולא מדכתיב לעיל מיניה והתקדשתם והייתם קדושים והיה טעמו חדא דמאידך כבר דרשו והתקדשתם אלו מים ראשונים וכו'. ותו דהשתא בדרשא זו דרשי סמוכים והאי קרא סמיך טפי לאשה כי תזריע:

דף ל:

דביתהו דרב הונא וכו'. לפי מ"ש רבינו האר"י זצ"ל דאין חיוב לעמוד מפני אשת חבר ולא לעשות לה הדור אפילו בחיי בעלה זה ממדת חסידות ומה גם אם היה אחר מיתת בעלה. ומ"מ אם היה אחר סלוק בעלה יש לחקור דכיון דאף בחייו אינו חיוב הכא דהויא בשעת הדין ולאחר מיתה לא הו"ל לנהוג חסידות זה. ואפשר דר"ג היה רגיל לעמוד מפניה בחיי בעלה ממדת חסידות. והשתא כאשר תראה שאינו עושה לה אפילו הדור תצטער הרבה ויסתמו טענותיה ולכך הוצרך לעשות המצאה זה ועמ"ש בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ בסימן טו"ב דף ס"ד בס"ד. וע"ש דף ס"ג ע"ד מ"ש בעניותי על דברי הרב ישרש יעקב בסוגיין בס"ד:

תלמוד לומר מדבר שקר תרחק. כתב הר"ב עיון יעקב י"ג לימודים למד הש"ס מפסוק מדבר שקר תרחק אפשר לומר הטעם משום דחותמו של הקב"ה אמת והטעם דמאות א' עד מ' הם י"ג אותיות עם אותיות מנצפ"ך וכן מאות מ' עד ת' הם י"ג נגד מדות של הקב"ה ועיקרים והוא אלהים אמת לכן מרחק מדת שקר בי"ג דרכים עכ"ל. ויראה לפי פשוטו רמזו שאם יתרחק מהשקר בי"ג דרכים ידבק בה' אח"ד שהוא י"ג בגימטריא. וכבר אמרו רז"ל כל המחליף בדיבורו כעע"ז דכתיב והייתי בעיניו כמתעתע. ולכן המתרחק מקיים

אח"ד שגימטריא י"ג כי המשקר אלו באמת מאמין שה' אחד איך ישקר לפניו ולא יבוש. ומטעם זה יש י"ג אותיות בין אותיות אמת לרמוז אח"ד אמת:

דף לה:

כל שמות האמורים בלוט חול וכו'. הקשה מהרש"א דלא אשכחן אלא אחד והרב עיון יעקב כתב דקושיא גדולה היא ומכה זה כתב דכל שמות היינו אפילו שמות הוי"ה הכתובים בלוט עכ"ד ואשתמיט מינייהו כי כבר הריטב"א עמד על זה בחידושיו והביא דבריו מרן בכ"מ פ"ו מהלכות יסודי התורה וז"ל הא ודאי ליכא אלא אחד שהוא חול הנה נא אדוני סורו נא והא דנקט כל שמות אגב ריהטא נקט הכי. ומדבריו הראת לדעת דלא כהרב עיון יעקב. ועמ"ש התוספות לעיל דף כ"ט ע"א ד"ה דע"ז איקרי אלוה שכתבו אפילו יזכירו שם המיוחד ומייתו ראיה משמעתין משמות האמורים במיכה חול אפילו אותם שכתובים בשם המיוחד לר' יהושע וכן שמות דגבעת בנימין לר' אליעזר עכ"ל וכ"כ הרא"ש בתוספותיו ומייתי ראיה משמות מיכה. ומשמע דגם הם ז"ל סברי כהריטב"א בשמות לוט דאי לא לייתו ראיה משמות לוט דהוא אליבא דכ"ע וקדים ודלא כהרב עיון יעקב דפשיטא ליה דגם שמות הויה דלוט חול והשיג על מהרש"א. וכן תראה דהריטב"א נמי בדף כ"ט כתב בשם יש מתרצים דגם שם הגדול דרך עע"ז לכנותו לשם ע"ז וכדכתיב אז הוחל לקרא בשם ה' ואמרו בב"ר שהיו קורין לע"ז בשמא רבא. ועם כל זה הכא בשמעתין כתב דבלוט ליכא אלא חד כמדובר. שוב ראיתי בתוספי הרא"ש כ"י בשמעתין שכתב וז"ל כל שמות האמורים בלוט חול תימה מאי כל שמות דלא כתיב אלא הנה נא אדוני סורו ובהא ליכא למטעי ונ"ל דעיקר הדבר אתא לאשמועינן דהאי אדני קדש הוא ואגב דנקט באחריני כל שמות נקט נמי הכא כל שמות עכ"ל עין רואה דאע"ג דהקשה הקושיא יותר חזקה דליכא אלא חד וליכא למטעי ביה עכ"ז לא עלה על לב לומר כהרב עיון יעקב ומסיק דנקטה באגב כדברי הריטב"א:

כל שלמה האמורים בשה"ש וכו'. כתב הרא"ש בתוספותיו פירושא אתא לאשמועינן ולא לענין שאינן נמחקין עכ"ל. וכ"כ הרא"ש בתשובה כלל ג' סימן ט"ו וכ"כ הריטב"א בחידושיו וכתב משם הרמב"ן עוד דאתא לאשמועינן אם נשבע בשלמה דשיר השירים דהוי כנשבע באחד מהכנויים ועמ"ש הר"ב נקודות הכסף סימן רע"ו ומ"ש בעניותי שם וא"ח סימן פ"ה בס"ד ומחזיק ברכה בי"ד סימן רע"ו בס"ד:

דף לו.

יתיב רב כהנא וכו' תרתי למה לי. עמ"ש בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן ז"ך דף פ"ט ע"ד בס"ד:

דף לט.

שכל העולם כלו נזדעזע וכו'. הקשה מהרימ"ט פרשת יתרו דרוש א' מ"ט נזדעזע בדיבור זה מכל הדברות נהי דאמרו בגמרא משום שנאמר בה לא ינקה ועוד דנפרעין ממנו ומכל העולם מ"מ זעזוע למה ותירץ ע"ש. ואפשר במ"ש בזוהר הקדוש פרשת יתרו דכשברא העולם כביכול חקק שמו על פני תהום כדי שלא יציף העולם והנשבע לשקר גורם להגביה השם וזהו לא תשא לא תגביה את שם הנתון על התהום וכשישבעו ח"ו לשקר התהום רוצה להציף העולם וכביכול רומז שיחקקו שם וכו' ע"ש ומשום הכי כשאמר לא תשא דע"י השבועה מגביה השם ויכול התהום להציף לזה נזדעזע שהוא בספק ליאבד בכל שבועה שנשבע כל אחד ודא עקא להיות זע וחרד בכל פעם שישבעו עד שהקב"ה רומז ברחמיו לכתוב שם ואפשר גם כן דבו בפרק ישבע אחר והוא תמיד בצרה זו ועל כן נזדעזע ויותר נראה דעדיין לא ידע העולם שהקב"ה רומז לכתוב שם אחר רק העולם שמע לא תשא לא תגביה וסבר כי כאשר ישבע א' לשוא נאבד העולם ואין עוד תקומה לזה נזדעזע. ומדוקדק בזה שנזדעזע בשעה שאמר לא תשא דוקא אבל אח"ך אף שישבעו לא קם ולא זע. ובהכי ניחא דפריך הגמרא אמר מר אומרים לו וכו' מ"ט ומסיק שנאמר לא ינקה. דמוכרח דמזה שאומרים יגיע לו פחד ולכך אומרים הוי יודע וכו' ומה יגיע אליו מזה ומסיק דיש בו טעם נמי משום לא ינקה ומזה יתפחד. וזהו שאמרו בש"ס אמר מר אומרים לו הוי יודע שכל העולם וכו' מ"ט וכו' דהול"ל אמר מר שכל העולם וכו' מ"ט. אלא שאינו שואל מ"ט נזדעזע די"ל כדאמרן אך שואל דממה שאומרים לו כן מוכח דזה מפחדו [ואיך במה שנזדעזע יהיה לו פחד] ומשני משום לא ינקה ומתפחד. אחר זמן ראיתי להרב תורת חיים שפירש טעם בנזדעזע במ"ש בזוהר וכתב דהגם דמפרש הש"ס משום לא ינקה ד"ת כפטיש יפוצץ סלע ע"ש ועוד ראיתי במעשה רקח דמפורש בזוהר דרומז למלאך יעזריאל דממנא על ע' מפתחן לחקוק השם. וזה טעם שהמזכיר ה' לבטלה אומר בשכמל"ו שהוא גימטריא שם הנזכר ועוד ע' דממונה על ע' מפתחאן ע"ש:

וכאן ממנו ומכל העולם וכו'. פירוש ועתיד הוא ליענש עונש נוסף על שלקו העולם בשבילו. הר"ב שמלה חדשה בבכור שור דף קכ"ג ע"ג וע"ש שהאריך עוד. ואפשר שרמז זה התנא באומרו נפרעין ממנו וממשפחתו נפרעין ממנו ומכל העולם והול"ל בקצרה כל

עבירות נפרעין ממנו וכאן נפרעין גם ממשפחתו ומכל העולם אלא רמז שנפרעין ממנו גם על עונש משפחתו החמור ועל עונש כל העולם הקל:

דף לט:

מאי איכא בין רשעים דמשפחתו וכו'. מהר"ש פרימו ארי דור"ש מאמר זה כמין חומר וט' ונקה לא ינקה ע"ש ברמזיו בסוף ספר כהונת עולם פרשת יתרו:
ודע דמ"ש רבינו מהר"י ן' מיגש ז"ל בחידושיו בזה דבריו קשים להלמם והרב מהר"י שאול בספר קול יעקב עמד על דבריו ואני בעניי הארכתי בזה בספרי הקטן דברים אחדים דרוש ך' בס"ד הן על דברי הרא"ם הן על ישוב מהר"י שאול. וגם על דברי הרמב"ם פי"א דשבועות עש"ב:

דף מז:

ר"ש בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם. כתב הריטב"א בחידושיו לעיל דף ט"ל ורבינו תם ז"ל פירש חלה על שניהם דרך כלל כלומר על אחד מהם והיינו דכתיב בין שניהם שאם נשבע שלא כדין עונש השבועה חלה עליו ואם חבירו משביעו שלא כדין העונש חל על חבירו ומסתברא דמשכחת לה דזמנין על שניהם ממש כשחבירו מהפך עליו השבועה ויודע שנשבע שלא כדין עכ"ל ופירוש זה כתבו מרן בב"י ח"מ סימן פ"ז בנס' זה וז"ל והגהות פרק הנזכר כתבו אבל התוס' פירשו ממ"נ אינה יוצאה בלא עונש וכו' ע"ש ומשמע דהתוס' פירשו כן וכן מוכח מבין ריסי הרב בכור שור דף קכ"ג ע"ג שהבין שהוא פירוש התוספות. והילך לשון סמ"ג עשין קכ"ג. ומפרש רבינו תם שאם נשבע שקר יש עליו עונש שבועת שקר וגם על המשביעו וכו' אמנם בתוספתא גרסינן בין שניהם אין השבועה יוצאה מבין שניהם וכו' וכן פירש רבינו חננאל עכ"ל וגם בהגמי"י סוף פי"א דשבועות כתבו אכן בתוס' גרסינן בין שניהם וכו' וכונתו על התוספתא כמו שכתב גרסינן. ומרן אגב שיטפיה כתב בלשון הגמי"י התוס' פירשו ומ"ש הריטב"א בשם רבינו תם הסמ"ג כתב דפירש כרש"י. ואפשר שצ"ל בהריטב"א ורבינו חננאל פירש. והדברים מבוארים ופשוטים:
עד הנהר הגדול נהר פרת רשב"ט אומר קרב לגבי דיהנא ואידהן דבי ר' ישמעאל תנא עבד מלך כמלך. אפשר דפלוגתייהו בדרשא זו דלרשב"ט הקרב לדיהנא בלי שום שייכות הא מיהא אידהן ומש"ה קראו נהר גדול דאין לו שייכות אבל מהקורבה דין גרמ"א זכה לשם גדול. ודבי ר' ישמעאל דקדק דיש לו שייכות מיקרי דהוא תחום א"י כמו עבד מלך

ויש לו מעלה גדולה ולזה לא אמר עד נהר פרת הגדול דהיה הגדול מתפרש נמי במקרה רק כתב עד הנהר הגדול כי הוא שמו נהר הגדול וזה משום דעבד מלך כמלך: